

Andrzej Sikorski

Fragmenty "złotej nitki" z Rybitw - Ostrowa Lednickiego, stan. 2.

Studia Lednickie 7, 43-49

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ SIKORSKI
Instytut Prahistorii UAM

FRAGMENTY „ZŁOTEJ NITKI” Z RYBITW — OSTROWA LEDNICKIEGO, STAN. 2

Ciągle brakuje nam źródeł archeologicznych, które weryfikowałyby interesujące wzmianki historyczne i toponimiczne, dotyczące powszechnego rękodzieła i rzemiosła włókienniczego (Dąbrowska 1978; Dembińska 1978, s. 178 – 180; Maik 1988; Leciejewicz 1989, s. 107, 173). Niewiele mamy bowiem danych o zgrzebnych wyrobach domowych i tych bogatszych, tkanych przez wytrawne „dziewki czeladne”. Tak zwane „importy” tekstylne, zwłaszcza we wczesnym średniowieczu, rejestrowane są sporadycznie, a odkrycie kawałków złotej nitki w Rybitwach — Ostrowie Lednickim, w X-XI-wiecznych nawarstwieniach kulturowych, stawia znalezisko i miejsce, w którym je odkopano w rzędzie najznamienitszych. Złota nitka, złotogłów lub nawet elementy stroju, wykorzystujące ozdobne walory złota lub srebra uznać trzeba — przynajmniej do XIII-XIV w. — za wyjątkowe (Poppe 1978, s. 304 – 309; Dzieduszycki 1995; Wyrwa 1996, s. 400). Pojedyncze „nitki”, stanowiące resztki luksusowej odzieży zazwyczaj łączy się z „połyskliwymi i mieniącymi się” wyrobami jedwabnymi, importowanymi bezpośrednio z kręgu kijowsko-bizantyjskiego (Geijer 1938; Hägg 1981, s. 251; Turnau 1987, s. 105 – 107) lub pośrednio ukształtowane w modzie dworskiej, wyrosłej w tradycji frankońsko-karolińskich (Hägg 1991).

Wczesnośredniowieczna nitka z Rybitw-Ostrowa Lednickiego może być zatem jednym z najwcześniejszych wyrobów „dworskiego tkactwa zbytkowego” na naszych ziemiach. Odświętne produkty, przetykane i haftowane złotymi (i srebrnymi) nićmi, stanowiły bowiem efektowną i zarazem „kosztowną” ozdobę tekstyliów (Wyrozumski 1966, s. 55; Nahlik 1966, 90 – 92; Maik 1988, s. 99; Fechner 1999, s. 10).

OPIS PRÓBEK — TAB. 1, 2; FOTO 1, 2

Do analiz laboratoryjnych trafiły dwa fragmenty rozerwanej nitki. Obydwa kawałki pomimo że tworzyły pierwotnie wyciągnięty fragment (inf. odkrywcy, mgra Arkadiusza Tabaki; wykop I/99; ćw B; w-wa IV₁), różnią się długością i — w jakimś zakresie — parametrami, dlatego wyniki będą dalej omówione oddzielnie.

Próbka 1. Składa się z dwóch zasadniczych części: zwiniętej spiralnie sprężynki (7,5 zwoju — na odcinku 3,75 mm) i zdeformowanego, wyraźnie rozciągniętego kawałka, który zachował ślady po nawijaniu na rdzeń (o średnicy około 0,750 mm). Całkowita długość wyrobu wynosi około 4,135 cm.

Próbka 2. Również krótsza „nitka” (o długości 3,55 mm) zachowała się na odcinku spirali (2,5 zwoju — na odcinku 1,025 mm; kolejny już wyciągnięty — 0,165 mm) i rozciągniętego skreću (średnica „duszy”: około 0,665 mm).

WYNIKI BADAŃ LABORATORYJNYCH

Rutynowe badania przeprowadzono w Instytucie Biologii Środowiska UAM i w Instytucie Prahistorii UAM. Łącznie wykonano 96 pomiarów i oznaczeń (tab. 1, 2). Ich wyniki zostaną omówione zgodnie z przyjętym schematem opisu tekstyliów, jakkolwiek — czego mamy świadomość — złota nitka (okręcona wokół przędzy?) nie jest „typowym” i pospolitym elementem tekstylnym w X – XI w.

Surowiec

Nitkę wykonano z odpowiednio przygotowanej złotej folii o grubości 0,007 – 0,010 mm, która została przycięta w pasek o średniej szerokości 0,240 mm (próbka 1) — 0,225 – 250 mm (próbka 2). Wskaźnik nierównomierności pomiarów szerokości folii wynosi 7,1% dla próbki 1 i 6 – 10% dla próbki 2. Obliczenia wskazują więc na wyjątkowo staranny dobór folii, która poddana dalszej obróbce, gwarantowała uzyskanie względnie równej nitki.

Nitka

Pojedyncza nitka została skrecona — bardzo ściśle — z paska folii w lewo (S). W przypadku próbki 1 uzyskano różne średnie wartości pomiarów jej grubości na odcinku sprężynki (0,165 mm) i rozciągniętego kawałka (0,150 mm), przy nieco wyższej średniej, obliczonej dla próbki 2 (0,160 mm). Za bardziej wiarygodną można przyjąć średnią „ze spirali”, która — mimo deformacji podczas skrećania wokół rdzenia — wydaje się odwzorowywać pierwotną grubość nitki (próbka 1 — nierównomierność rzędu 7,6%). Średnia grubość nitki wynosi więc 0,159 mm.

Spirala

Tak wykonaną foliową nitkę zwinięto następnie wokół tekstylnego rdzenia („duszy jedwabnej?”) w prawo (Z). Ostateczną średnicę spirali określono w granicach 1,065 mm (próbka 1) — 0,875 mm (próbka 2) i — jak wolno przypuszczać — był to wyrób o wysokich walorach estetycznych i użytkowych (odchylenie od średniej grubości 2,6%). Maestria wykonania nitki, a potem spirali (która zachowała charakterystyczną sprężystość), sugeruje nieprzeciętne umiejętności i dużą precyzję wytwórcy. Ogólna średnica spirali (obliczona dla obydwóch próbek) wynosi 0,970 mm, rdzenia tekstylnego — 0,707 mm (por. Østergård 1991, fig 18a, 18b).

Wnioski

Wczesnośredniowieczne znaleziska złotych nitek wzbudzają wiele emocji, jako że w warstwach kulturowych i/lub obiektach archeologicznych rejestrowane bywają raczej sporadycznie. Uznaje się je za element ozdobny stroju (haft, wplot, naszywka?), ale trudno rozstrzygnąć skąd ów ekskluzywny wyrób „napłynął” na nasze ziemie (Hensel 1987, s.541 i n.). Najczęściej wskazuje się na wschodnią lub południowo-wschodnią proveniencję tego typu tekstyliów. Nie można też wykluczyć inspiracji zachodnich, które — w wyniku przekształceń i adaptacji tradycji bizantyjskiej — pojawiły się w kręgu frankońsko-karolińskim (cmentarzysko Haithabu). „Złote” stroje były noszone przez elity dworskie i kościelne, lecz — w przeciwieństwie do źródeł pisanych — w materiałach wykopaliskowych odkryto pojedyncze ślady tych okazjonalnych i przecież „cennych” wyrobów (Wyrozumski 1966, s. 55). Jak wspomniano, złote nitki zdobiły najczęściej jedwabne fragmenty obszyć, krajek lub haftów, podczas gdy cały strój wykonany był z miejscowej tkaniny (lnianej, wełnianej).

Wczesnośredniowieczna lista stanowisk, gdzie znaleziono fragmenty złotych nici nie jest zbyt długa i nie zawsze mamy pewność czy rzeczywiście stanowiły one element ozdoby stroju, a nie — na przykład — jakiegoś wyrobu ze skóry (Poppe 1978, s. 304 – 305; Samsonowicz 1982, s. 98 – 134; Maik 1991, s. 60). Nie wdając się w szczegóły stwierdzamy, że nitki (druciki) odkryto m. in. na poznańskim Ostrowie Tumskim (Niesiołowska, Perzyńska, Żak 1960, s. 134 — koniec XI – 1 poł. XIII w.; palatium: X – XI w. — w oprac. I. Marciniak), we Wrocławiu (świątynia; 1 poł. XI w. — Możdziej 2000, s. 45 – 50), Kałdusie (cmentarzysko; 1 poł. XI w. — Chudziak 2001, s. 82 – 91), Opolu (1 poł. XII w. — Maik 1991, s. 54) i na młodszych cmentarzyskach m. in. w Czersku (koniec XII-1 poł. XIII w. — Bronicka-Rauhut 1998, s. 36), Dębczynie (koniec XII w. — Sikorski 1989/90; Kóčka-Krenz, Sikorski 1998), Starym Brześciu (XII – XIV w. — Byrska-Kaszewska 1957, s. 89), Gródku Nadbużnym (poł. XIII w. — Bender i in. 1957, s. 172), czy w Lublinie (2 poł. XIII w. — Hunicz 1984, s. 13 – 14). Ostatnie znaleziska potwierdzają w oczywisty sposób późnośredniowieczno-nowożytną modę na złotolite wyroby haftowane lub pasamonicze, będące „upiększaczami” stroju — także pogrzebowego (Turnau 1985, s.188 – 198; 1987, s. 124). Osobną grupę tworzą tkaniny zdobione srebrnymi nićmi (często pozłacanymi), które znamy np. z Gdańska (XI w. — Kamińska, Nahlik 1958, s.110 – 111), Junkrowych (VIII/IX – XI w. — Szymańska 1995, s. 290), Rawy Mazowieckiej (pocz. XV w. — Gula Maik 1980, s. 398) oraz cmentarzysk w Gdańsku-Oliwie (XIII w. — Maik 1988, s. 86), Łeknie (koniec XIV – XV w. — Wyrwa 1996, s. 400) czy Małogoszczu (XV – XIX w. — Górna 1982, s. 178), ponieważ odwzorujące tendencje produkcyjne i upodobania nie tylko elit, lecz również mniej zamożnej klienteli, która — co najmniej od XV w. — zamiast efektownych złotych i srebrnych nici zaczęła ubierać się w ozdobny asortyment tkanin „z połyskiem” — np. szych (Turnau 1987, s. 148; 1999, s. 38, 182, 204). Na marginesie warto dodać, że od średniowiecza po czasy nam współczesne żywa jest tradycja szycia i ozdabiania drogocennymi tkaninami strojów koronacyjnych, pontyfikalnych, reprezentacyjnych i mundurów (Maisel 1982, s. 198 – 216) oraz wplatanie złotych nici do wyrobów dziewiarskich (Turnau 1979, s. 27 i n.).

Fragment złotej nitki z rejonu przyczółka Mostu Gnieźnińskiego może być uznany za najstarszy element ozdobny wczesnośredniowiecznej tkaniny zbytkowej (obok Po-

znania, Kałdusa i — może — Wrocławia) nadający jej — jak wolno przypuszczać — odpowiednią funkcję „manifestacyjną” (Dzieduszycki 1995, 102; Fechner 1999, 9 – 10). Szkoda, że nie zachowała się dusza przędzy, wokół której spiralnie owinięto złotą nitkę. Brak danych o jej surowcu (jedwab, wełna lub len?) nieco osłabia hipotezę o wschodnim pochodzeniu metalowej nici (Turnau 1999, s. 49). Stwierdzić można, że był to element jakiejś bogatej szaty wczesnośredniowiecznej — świeckiej lub liturgicznej — z X – XI w.

Tabela 1.

Rybitwy — Ostrów Lednicki, stan. 2. Wyniki pomiarów laboratoryjnych złotej nitki — próbka 1.

Fragment złotej nitki pierwotnie zwiniętej spiralnie wokół rdzenia tekstylnego (?), na dłuższym odcinku wyraźnie rozciągniętej. Przędza, na którą nawijano folię (?) nie zachowała się; czytelne, acz wyciągnięte ślady zwojów. Wymiary próbki: długość około 4,125 cm.

Datowanie: X – XI w. (inf. mgra A Tabaki)

Uwagi: nitka częściowo rozciągnięta, bez śladów rdzenia wokół którego nawinięto spiralnie złotą folię; nr inw. 229/01.

Złota nitka/spirała	Gęstość	Grubość nitki/spirały	Skręt	Surowiec
Nitka — odcinek spirali	?	0,150 – 0,175 mm śred. 0,165 mm	S	złota folia; grub. 0,007 – 0,010 mm; szerokość: 0,200 – 0,275 mm; średnia: 0,240 mm jw.
Nitka rozciągnięta	?	0,125 – 0,175 mm śred. 0,150 mm	S	
Spirała	?	1,025 – 1,125 mm śred. 1,065 mm	Z(s)	jw.

Tabela 2.

Rybitwy — Ostrów Lednicki, stan. 2. Wyniki pomiarów laboratoryjnych złotej nitki — próbka 2.

Fragment złotej nitki, częściowo zwiniętej w spiralę, w pozostałej części wyciągniętej (z supłem w jednym miejscu). Nitka wyraźnie zerwana. Wymiary: długość około 3,50 mm.

Datowanie: jw.

Uwagi: gorzej zachowana od próbki 1 (nr inw. 229/01).

Złota nitka/spirała	Gęstość	Grubość nitki/spirały	Skręt	Surowiec
Nitka — odcinek spirali:	?	0,125 – 0,200 mm śred. 0,160 mm	S	złota folia; grub. 0,007 – 0,010 mm szerokość: 0,200 – 0,250 mm średnia: 0,225 mm jw. szerokość: 0,225 – 0,275 mm średnia: 0,250 mm
Nitka rozciągnięta:	?	0,150 – 0,175 mm śred. 0,160 mm	S	
Spirała:	?	0,850 – 0,900 mm śred. 0,875 mm	Z (s)	jw.

LITERATURA:

- Bender W., Kierzkowska E., Kierzkowski K., Bronicka-Rauhutowa J.
1957 Badania w Grudku Nadbużnym w pow. hrubieszowskim w 1955 r., Sp. Ar. 3, s. 169 – 189.
- Bronicka-Rauhut J.
1998 Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Czersku, Warszawa.
- Byrska-Kaszewska E.
1957 Cmentarzysko średniowieczne w Starym Brześciu, pow. Włocławek (stan. 4), cz. 1, PIM MAEK SA, nr 2, s. 85 – 124.
- Chudziak W.
2001 Wczesnośredniowieczne groby komorowe z Kałdusa pod Chełmnem na Pomorzu Wschodnim, SiA 42, s. 63 – 96.
- Dąbrowska M.
1978 Odzież, [w:] Historia kultury materialnej Polski w zarysie, t. I Od VII do XII wieku (red. W. Hensel i J. Pazdur), Wrocław, s.300 – 308.
- Demińska M.
1977 Obróbka włókna, [w:] Historia kultury materialnej Polski w zarysie, t. I Od VII do XII wieku (red. W. Hensel i J. Pazdur), Wrocław, s. 177 – 184.
- Dzieduszycki W.
1995 Kruszce w systemie wartości i wymiany społeczeństwa Polski wczesnośredniowiecznej, Poznań.
- Fechner M. V.
1999 Tkani iz Gnezdova, Archeologičeskij Sbornik. Pamjati Marii Vasiljevny Fechner (red. N. G. Nedošivina), Moskva, s. 8 – 10.
- Geijer A.
1938 Birka III. Die Textilfunde aus den Gräbern, Uppsala.
- Górna D.
1982 Wyniki badań archeologicznych prowadzonych w latach 1973 – 1974 w Małogoszczu i Bocheńcu, woj. kieleckie, Św 35, s. 165 – 193.
- Gula J., Maik J.
1980 Zaopatrzenie zamku w Rawie Mazowieckiej w wyroby włókiennicze w końcu XIX i w XV wieku, AP 24, t. XXIV, z. 2, s. 381 – 411.
- Häggl I.
1981 Einige Beobachtungen über die Birkatracht, [w:] Textilsymposium Neumünster. Archäologische Textilfunde 6.5 – 8.5 1981, Neumünster, s. 249 – 265.
1991 Rangsymboliska element i vikingatida gravar. Hedeby-Birka-Mammen, [w:] Mammen — Grav, kunst og samfund i vikingetid, Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 28, Højbjerg, s. 155 – 162.
- Hensel W.
1987 Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej, Warszawa.
- Hunicz A.
1983 Studia z archeologii średniowiecznego Lublina, Warszawa.
- Kamińska J. i A. Nahlik
1958 Włókiennictwo gdańskie w X-XIII wieku. Łódź.
- Kóčka-Krenz H., Sikorski A.
1998 Grób „księżniczki” z Dębczyna koło Białogardu w woj. koszalińskim (stan. 53), [w:] Kraje słowiańskie w wiekach średnich. Profanum i sacrum (red. H. Kóčka-Krenz, W. Łosiński), Poznań, s. 525 – 535.
- Leciejewicz L.
1989 Słowianie Zachodni. Z dziejów tworzenia się średniowiecznej Europy, Wrocław.
- Maik J.
1988 Wyroby włókiennicze na Pomorzu z okresu rzymskiego i ze średniowiecza, Wrocław.
1991 Tekstylia wczesnośredniowieczne z wykopalisk w Opolu, Warszawa-Łódź.

- Maisel W.
1982 Archeologia prawna Polski, Warszawa-Poznań.
- Moździoch S.
1999 Społeczność plemienna Śląska w IX-X wieku, [w:] Śląsk około roku 1000. Materiały z sesji naukowej we Wrocławiu w dniach 14 – 15 maja 1999 roku, Wrocław, s. 25 – 71.
- Nahlik A.
1966 Rozwój włókiennictwa w okresie wczesnego feudalizmu (Włókiennictwo w okresie gospodarki naturalnej od VI do połowy X wieku i początki rzemiosł włókienniczych od połowy X do schyłku XIII wieku), [w:] Zarys historii włókiennictwa na ziemiach polskich do końca XVIII wieku (red. J. Kamińska i I. Turnau), Wrocław, s. 62 – 92.
- Niesiołowska A., Perzyńska M., Żak J.
1960 Badania na posesji Ostrów Tumski 13 w latach 1950 – 1953, [w:] Poznań we wczesnym średniowieczu (red. W. Hensel), t. II, Wrocław-Warszawa, s. 67 – 219.
- Østergård E.
1991 Textilfragmenterne fra Mammengraven, w/ Mammen. Grav, kunst og samfund i vikingedøg, Jysk Arkaeologisk Selskabs Skrifter 28, Højbjerg, s. 123 – 138.
- Poppe D.
1978 Odzież, obuwie, ozdoby, [w:] Historia kultury materialnej Polski w zarysie, t. II, Od XIII do XV wieku (red. W. Hensel i J. Pazdur), Wrocław, s. 280 – 311.
- Samsonowicz A.
1982 Wytwórczość skórzana w Polsce wczesnofeudalnej, Wrocław.
- Sikorski A.
1989/90 Tkaniny z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska „szkieletowego” w Dębczynie, gm. Białogard, województwo koszalińskie, MZP, 35/36, s. 159 – 172.
- Szymańska A.
1995 Wstępne wyniki badań archeologicznych na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Junkrowach, gm. Skarszewy, Po An 16, s. 271 – 298.
- Turnau I.
1979 Historia dziewiarstwa europejskiego do początku XIX wieku, Wrocław.
1985 Systematyzacja form organizacji produkcji europejskiego włókiennictwa odzieżowego w okresie od XIII do XVIII wieku, KHKM 33/3, s. 185 – 198.
1987 Historia europejskiego włókiennictwa odzieżowego od XIII do XVIII w., Wrocław.
1999 Słownik ubiorów. Tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w., Warszawa.
- Wyrozumski J.
1966 Przemiany w organizacji wytwórczości tekstylnej do schyłku XIII wieku, [w:] Zarys historii włókiennictwa na ziemiach polskich do końca XVIII wieku (red. J. Kamińska i I. Turnau), Wrocław, s. 54 – 61.
- Wyrwa A. M.
1996 „Złoty” galon ze średniowiecznego cmentarzyska w Łeknie. Przyczynek do rozwoju pasamnictwa w Polsce, KHKM 44/4, s. 395 – 402.

DIE FRAGMENTE DES „GOLDENEN FADENS” AUS RYBITWY — OSTRÓW LEDNICKI, FST. 2

Zusammenfassung

Der goldene Faden, der in Rybitwy — Ostrów Lednicki, in Kulturschichten aus dem 10.-11. Jh., in der Nähe des Giebels der Gniezno-Brücke freigelegt wurde, ist ein einzigartiger Fund. Obwohl das Erzeugnis, das für die Laboranalysen in zwei Fragmenten übergeben wurde, klein war, wurde eine Serie gewöhnlicher Mes-

sungen für jedes Fragment durchgeführt. Beide Fragmente haben andere Länge und andere Parameter, deshalb wurden die Ergebnisse gesondert besprochen (Tab. 1, 2).

Probestück 1. Es besteht aus zwei Hauptteilen: einer kleinen, spiral gewickelten Feder (7,5 Windungen auf einem 3,75 cm langen Abschnitt) und einem deformierten, deutlich ausgedehnten Teil, auf dem die Spuren des Aufwickelns auf einen Kern erhalten sind (ca. 0,750 mm Durchmesser). Die Gesamtlänge des Erzeugnisses beträgt ca. 4,123 cm.

Probestück 2. Auch der kürzere „Faden“ (3,55 mm lang) hat sich auf einem Spiralabschnitt (2,5 Wicklungen auf einem 1,025 mm langen Abschnitt, der nächste, schon ausgedehnt — 0,165 mm) und auf einem Abschnitt des ausgedehnten Drehwuchses (Durchmesser der „Litze“ — ca. 0,665 mm) erhalten.

Der Faden wurde aus entsprechend vorbereiteter goldener Folie, mit 0,007 – 0,010 mm Stärke ausgeführt, die als ein Streifen mit 0,240 mm Breite (Probestück 1) — 0,225 – 250 mm (Probestück 2) zugeschnitten wurde. Die Ungleichförmigkeitszahl der Messungen der Folienbreite beträgt 7,1 % für das Probestück 1 und 6 – 10% für das Probestück 2. Die Berechnungen weisen also auf ausnehmend sorgfältige Wahl der Folie hin, die nach weiterer Bearbeitung den Erhalt eines relativ gleichen Fadens sicherte.

Das Erzeugnis wurde — sehr dicht — aus einem Folienstreichen nach links (S) gedreht. Beim Probestück 2 wurden verschiedene mittlere Meßwerte bei dessen Durchmesser auf dem Abschnitt der Spirale (0,165 mm) und des ausgedehnten Fragments (0,150 mm) erhalten; beim Probestück 2 wurde etwas höherer Mittelwert (0,160 mm) erhalten. Die durchschnittliche Fadenstärke beträgt also 0,159 mm.

Ein so ausgeführter Folienfaden wurde dann um einen Textilkern („Seidenlitze“ ?) nach rechts (Z) gewickelt. Der endgültige Durchmesser der Spirale wurde in den Grenzen zwischen 1,065 mm (Probestück 1) und 0,875 mm (Probestück 2) bestimmt. Man kann vermuten, daß es ein Erzeugnis mit hohen ästhetischen und Nutzwerten war. Der allgemeine Durchmesser der Spirale (berechnet für beide Probestücke) beträgt 0,970 mm, des Textilkerns — 0,707 mm (vgl. Østergård 1991, Fig. 18a, 18b).

Die frühmittelalterlichen Funde in Form von goldenen Faden erwecken viele Emotionen, weil sie in den Kulturschichten und/oder archäologischen Objekten eher sporadisch gefunden werden. Sie werden als Zierelement der Kleidung (Stickerei, eingeflechtete oder aufgenähte Elemente ?) betrachtet. Es ist jedoch schwer zu entscheiden, woher dieses Exklusiverzeugnis auf unser Gebiet gekommen ist (Hensel 1987, S. 541 und weitere). Meistens wird auf den östlichen oder südöstlichen Ursprung von Textilien dieses Typs hingewiesen. Westliche Beeinflussungen, die infolge von Umwandlungen und Adaptierung der byzantinischen Tradition im fränkisch-karolingischen Kreis (Gräberfeld Haithabu) erschienen, können auch nicht völlig ausgeschlossen werden. „Goldene“ Kleidung trugen die Hof- und Kircheneliten. Im Gegensatz zu den schriftlichen Quellen wurden jedoch in Materialien aus den Ausgrabungen einzelne Spuren von diesen gelegentlichen und doch „wertvollen“ Erzeugnissen (Wyrozumski 1966, S. 55) gefunden. Wie erwähnt, verzierten die goldenen Faden meistens die Seidenfragmente von Besätzen, Webkanten oder Stickereien, wenn die ganze Kleidung aus einem örtlichen Stoff (Flachsfaser, Wolle) gewebt wurde.

Das Fragment des goldenen Fadens aus der Nähe des Giebels der Gniezno-Brücke kann als das älteste Zierelement eines frühmittelalterlichen Luxusgewebes (neben Poznań, Kolbacz und — vielleicht — Wrocław) anerkannt werden, das ihm — wie man annehmen kann — eine entsprechende „Manifestationsfunktion“ gegeben hat (Dzieduszycki 1995, 102; Fechner 1999, 9 – 10). Schade, daß sich die Garnlitze, um die der goldene Faden spiral gewickelt wurde, nicht erhalten hat. Das Fehlen an Angaben über dessen Rohstoff (Seide, Wolle oder Flachsfaser?) schwächt ein wenig die Hypothese über den östlichen Ursprung des Metallfadens (Turnau 1999, S. 49). Man kann feststellen, daß es ein Element eines reichen, frühmittelalterlichen — weltlichen oder liturgischen — Gewandes aus dem 10.-11. Jh. war.

ABBILDUNGEN

Fot. 1 und 2. Rybitwy-Ostrów Lednicki. Fst. 2. Die Fragmente des „goldenen Fadens“ (verschiedene Vergrößerung). Fot. A. Sikorski

Fot. 1 i 2. Rybitwy-Ostrów Tumski, stan. 2. Zdjęcia fragmentów „złotej nitki” (w różnym powiększeniu)
— fot. A. Sikorski